

EVİRİM VE HÜR İRADE: DARVİNCİ DOĞADIŞILIKIN SAVUNMASI* “EVOLUTION AND FREE WILL: A DEFENSE OF DARWINIAN NON-NATURALISM”

JOHN LEMOS** / Çev.: NURİ ÇİÇEK***

ÖZET

Otonominin Doğal Seleksiyonu adlı son kitabında, Bruce Waller, “Doğal Otonomi” olarak adlandırdığı bir görüşü savunmaktadır. Bu görüş, insanoğlunun, insan-olmayan hayvanlarla paylaştığı, alternatif davranışları keşfetme kabiliyeti olan, fakat ahlaki sorumluluğu desteklemeyen bir otonomiye sahip olduğu düşüncesini içerir. Yazar aynı zamanda bu doğal otonominin, sivil girişimin etik prensip tarafından desteklenebileceğini ortaya atmaktadır. Bence sivil girişimin etik prensip tarafından desteklenmesi için, Waller’ın otonominin ya özgürlükçü teoriye ya da uyumcu teoriye ihtiyaç duyduğu görüşü tartışılabilir. Buna göre, değerlendirmeyi daha da ileri götürerek, Waller’ın aksine, özgürlükçü görüşün hem Darvinizm’le uyumlu olduğunu hem de nasıl otonom davranışların bunları gerçekleştiren faile ait olmasının mantıklılığı tartıştım. Böylece, özgürlükçü konumun Darvinciler için canlı bir konum olduğu sonucuna vardım. Fakat eğer doğacılık, çoğunlukla karşılaştığımız şekliyle, evrenin deterministik bakış açısını içerisinde barındırdığı şeklinde ele alınırsa (en azından kuantum-dışı seviyede), makalem “Darvinci doğa-dışılığın” savunmasında yer edinmekte zorlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hür irade, özgürlükçülük, determinizm, doğacılık, evrim, Darvinizm, Bruce Waller, Roderick Chisholm

* METAPHILOSOPHY, Vol. 33, No. 4, July 2002, pp.468-482. Published by Blackwell Publishers, 108 Cowley Road, Oxford OX4 1JF, UK and 350 Main Street, Malden, MA 02148, USA.

** Coe College, Department of Philosophy and Religion, Iowa 52402.

*** Arş. Gör., Aksaray Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Sistemantik Felsefe ve Mantık Anabilim Dalı.

Özgürlük, determinizm ve ahlaki sorumluluğun felsefi sorunlarıyla ilgili olarak, filozoflar üç tutumdan birini benimseme eğilimi gösterirler- özgürlükçülük, uyumculuk veya katı determinizm ve genellikle bu sorunlarla ilgili olarak bu tutumların tek elle tutulur konumlar olduğu düşünülür. Fakat Bruce Waller, son eserlerinde (1998 ve 1990), “doğal otonomi” olarak adlandırdığı dördüncü bir tutumla ilgili ilginç ve coşkulu bir savunma yapmıştır. Bu görüşe göre, insanlar alternatif davranışlardan birini seçme kabiliyetimiz olduğunu içeren bir tür otonomiye sahiptir; fakat seçeneklerimiz nihayetinde genetik ve çevresel faktörlerin kontrolü altında olduğundan ahlaki olarak sorumlu olmadığımızı ifade eder. Bu görüşü savunurken Waller, üç geleneksel tutuma dair eleştirilerde bulunur ve düşüncesinin bu tutumların eksikliklerini nasıl giderdiğini açıklar. Yazar aynı zamanda benimsediği konunun diğer geleneksel üç tutuma göre, Darwin’in doğal seleksiyon teorisine daha uygun olduğunu savunmaktadır. Waller’ın çalışmaları, kişisel olarak beni özgürlük, determinizm ve sorumluluk üzerine görüşlerimi yeniden incelemeye itti ve bu makale böyle bir yeniden değerlendirmenin bir sonucu olarak ortaya çıktı. Çünkü bu görüşler üzerine bir çalışma geleneksel görüşlerin yeniden-incelemesini gerekli kılmakta, Waller sorunlarla yeni, açık ve derinlemesine bakış açısıyla ilgilienilmesi gerektiğinde ısrar eder.

Takip eden kısımda, merkez düşüncelerin bazılarını ve Waller’ın doğal otonomi teorisine yönelik değerlendirmeleri açıklamaya başladım. Bunu yaparak, yazarın konumuyla ilgili olarak, onu katı-deterministlerden ayıran şeyin başkasının işine karışmama etik prensibine yönelik yaptığı savunması olduğundan bu önemli boyuta işaret ettim. Waller, doğal otonomi teorisinin, bu etik prensibin savunmasına imkan sağladığına inanmaktayken; katı-determinist görüş böyle bir prensibe yönelik her hangi bir mukayese edilebilir bir görüş sunamamaktaydı. Tartışmamda, Waller’ın başkasının işine karışmama çalışmasını savunabilmesi için ya özgürlükçülük ya da uyumluluk teorisine başvurması gerektiğini ve makalemin ilerleyen bölümlerinde ise özgürlükçü konunun Darvinciler için canlı bir seçenek olduğunu, çünkü Waller’ın bize söylediğinin aksine, bunun hem doğal seleksiyon teorisine hem de kendi içerisinde tutarlı olduğunu söyledim. Burada beyanatta bulunurken, Roderick Chisholm’un özgürlükçü konumu savunmasına dair derinlemesine değerlendirmelerine başvurdum.

Waller’ın Doğal Otonomi Teorisi

Otonomi’nin Doğal Seleksiyonu (1998) kapsamında Waller, otonomi ve ahlaki sorumluluk üzerine üç geleneksel konunun sınırlarını çizmeye başlamıştır. Waller’ın değerlendirdiği bu üç geleneksel görüş şu şekildedir:

1.Özgürlükçülük: Bizler davranışlarımızın nedeni olmayan sebep olucularıyız. Bu şekilde, otonom ve ahlaki olarak sorumluyuz. Yazar, bu görüşün C.A. Campbell ve Roderick Chisholm tarafından savunulduğuna dikkat çekmektedir.

2.Katı Determinizm: Tüm seçeneklerimiz nedensel olarak genetik ve çevresel faktörlerce, bizim kontrolümüz dışında belirlenir. Böylece, bizler otonom sayılamayız ve ahlaki olarak sorumlu kabul edilemeyiz. Yazar, bu görüşün B.F. Skinner ve John Hospers tarafından savunulduğunu belirtmiştir.

3.Uyumluluk: Tüm seçeneklerimiz nedensel olarak kontrolümüz dışında genetik ve çevresel faktörlerce belirlenmiş olsa da, bizler hala otonom ve ahlaki olarak sorumlu durumdayız. Yazar Daniel Dennett ve Harry Frankfurt'un bu görüşü benimsediğini belirtmiştir.

Waller'ın sahip olduğu konum, bizim otonom ama ahlaki olarak sorumlu olmadığımız yönündedir. Yazar sahip olduğumuz türden bir otonominin, doğal otonominin insani olmayan hayvanlarla paylaşıldığını ve ahlaki sorumlulukla uyumlu bir tür otonomi olmadığını savunmaktadır.

Doğal otonomi, alternatif davranış tarzları bulabilme kapasitesidir. Bu kabiliyete sahip insanlar daha yüksek insan zekası tarafından geliştirilirken, o diğer hayvanlar tarafından da kullanılır. Doğal otonomi kavramının geliştirilmesi konusunda, Waller vahşi beyaz ayaklı farelerin davranışlarından bahsetmektedir. Yazar, içerisinde J.Lee Kavanau'nun araştırmacıların beyaz ayaklı farelerin labirent koşusu deneylerindeki davranışlarına karşı reaksiyonlarını tartıştığı çalışmasından şöyle bir alıntı yapmıştır:

“Araştırmacılar bazen, bir hayvanın bir ayrımı iyi derecede öğrendiği zaman, yine de bazı “hatalı” reaksiyonlar gösterdiği gerçeğiyle şaşkına dönerler. Gerçekte, bu reaksiyonlar hayvanın sahip olduğu davranış kalıplarının büyük kısmına belirli bir derecede değişkenliğin yapılandığı anlamını taşımaktadır. Bu değişkenlik, bir biri arasında tam olarak belirli düzeni açıklanmayan birçok değişkenin bulunduğu vahşi doğa koşullarına uyurlanabilir durumdadır. (Waller 1998,7)”

Kavanau'nun yorumlarını yansıtırken Waller şöyle söylemiştir:

“Böylece, eğer bir beyaz ayaklı fare sürekli o tek doğru yolu izlemediğinde, diğer rotalar üzerinde karşılaşabileceği fırsatları kaçırmamış olur ve hızla reaksiyon göstermede yetersizliğe düşebilir ve böyle olduğunda en yararlı rotayı bulma imkanı kapanabilir veya tükenir. Bazı durumlarda alternatif rotaları izleyerek, beyaz ayaklı fare seçeneklerini açık tutmaya çalışır. (Waller 1998,7)”

Waller bu beyaz ayaklı farenin alternatif rotalar izleme kabiliyetini “doğal otonomi” ve “alternatifler-halinde-otonomi” olarak adlandırmaktadır. Yukarıda da belirttiğim gibi, yazar bunun insanlarda üst zekamızca geliştirildiğine inanmaktadır.

“İnsan zekası, beyaz ayaklı fare otonomisi ve insan otonomisi arasında önemli farklılıklar meydana getirmiştir fakat farklılıklar en iyi bu canlıların alternatif yolları aramasındaki ortak köklerinin sürecin incelenmesiyle anlaşılabilir. Beyaz ayaklı fareler alternatif yolları hassas koku, keskin gözler ve hızlı ayaklarla keşfeder. Bizim yansıtıcı analitik zekamız sahip olduğumuz en iyi keşif aracımızdır ve bu ol-

mazsa aynı beyaz ayakları farelerin hassas koku ve keskin görüşün olmadığına düştüğü durum gibi, yolların çeşitliliği ve davranışsal kalıpların incelenmesinde yetersiz hale düşerdik. Bu yüzden tam otonomi için neden temel faktördür: neden büyük ölçekte seçenekler ve olasılıklar karşımıza çıkartır ve bu seçeneklerin değerlendirilmesini kolaylaştırır. (Waller 1998,8)”

Waller, biz ve diğer hayvanların sahip olduğu bu doğal otonominin adapte edilebilir olduğunu ileri sürmektedir.

“Doğal dünya, alternatif olasılıklarının otonomisi için tam da geçerli olduğu yerdir. Sahip olduğumuz “yaşamsal strateji”, aynı memeli akrabamız beyaz ayaklı fare gibi, seçeneklerimizi açık tutabilmek için bizi şekillendirmiştir. Biz katı şekilde programlanmış davranışsal kalıplarla aynı böcekler gibi evrimleşmiş olabiliriz. Sahip olduğumuz evrimsel süreç farklı bir tutunma noktasına sahiptir: biz çeşitli yollara öncelik vermek ve yollardan biri en yakın zamanda faydalı hale geldiğinde bile, bu gibi olasılıkları sürdürmeye “programlandık”. (Waller 1998, 9-10)

Buradaki fikir, doğal otonominin değişen ortamda alternatif yolları izleme kabiliyetinin hayatta kalma ve üreme ihtiyaçlarına yardımcı olduğundan adapte edilebilir olmasıdır. Belirli çevresel ortamlarda, çevre ortamı değişirken, diğer insanlar çok çeşitli yaşamsal stratejileri izleme kabiliyetine sahipken, tek yaşamsal stratejiyi izleyen tek kişi bensem, dezavantajlı konumda olurum. Böylece, Darvinci perspektiften, insanların ve diğer hayvanların doğal otonomiye sahip olduğunu keşfetmek sürpriz olmasa gerek.

Daha önce ifade ettiğim gibi, Waller bu doğal otonominin ahlaki sorumlulukla uyumlu olmadığını düşünmektedir. Çeşitli davranışlar arasında seçim imkanına sahip olmamıza rağmen, yazar seçtiğimiz yolların bizim kontrolümüz ötesinde, genetik ve çevresel faktörlerle kontrol edildiğine inanmaktadır. Böylece, övgü ve utanç ve ahlaki sorumluluğun katılımcı kavramı, hepsi yanlış yönlendirilmiştir. Böylece, yukarıda sınırları çizilen anlamda otonomsak, ahlaki olarak sorumlu değiliz. İzleyebileceğim farklı davranış türlerinin bulunduğunu görürken ve bir yolu, bir başkasına karşı tercih edebilirken, Waller’ın düşüncesi, kontrolümün ötesinde genetik ve çevresel faktörlerle belirlenen tercihimin psikolojik durumlarla kontrol edildiğidir.

Ahlaki sorumluluktan yoksun olduğumuz iddiasına rağmen, Waller bulunduğu konunun ahlaki yargılar yapmaya müsaade edecek bir alan bıraktığını iddia etmektedir. Ahlaki sorumluluğun bulunmadığı bir dünyada ahlaki yargılamalar yapmanın rasyonelliğini savunurken iki noktayı işaret etmektedir. Bunlardan birincisi, insanlar gerekli gördükleri davranış şekillerini sergilemediklerinde, kendi davranışlarını onaylamama ve onlara X’i değil de Y’yi yapmalarının gerektiğinin söylenmesi, onları izledikleri yolu değiştirmeleri yönünde cesaretlendirmektedir. İkinci olarak, yazar bir kimsenin yalan söylemekten, cinayetten sorumlu olmasa bile, kendisini suçlamadan ve/veya cezalandırmadan bizlerin yine de makul şekilde onu “ahlaki

düşkün” olarak itham ederek, kendisine yönelik onaylamama davranışı sergıleyebileceğimizi belirtmektedir (Waller 1998, 59-60).

Waller’ın Konumu Katı Determinizmle Çelişmekte

Waller ve katı deterministler ahlaki sorumluluğu reddederler. Ama katı deterministler otonom olduğumuzu reddederken, yazar bizlerin otonom olduğuna inanmaktadır. Ancak daha yakından bir incelemede, bir kimse Waller’ın sahip olduğumuzdan bahsettiği otonominin, katı deterministlerin kabul etmeye istekli oldukları bir şey olup olmadığını merak edebilir. Buna göre, bir kimse yazarın gerçekten bize katı deterministlerin önerdiğinden farklı bir konum önerip önermediğini merak edebilir.

Waller, konumunu, katı deterministlerden ayıran anlamlı derecede farklılaştırılan bir şey olduğunu iddia etmektedir. Yazar sahip olduğu alternatifler-olarak otonomi kavramının, “sorumluluk üstlenme” (TCR/take-charge-responsibility) ve başkasının işine karışmama etik prensibi üzerine yerleştirebileceğimiz nihai değer bağlamında mantıklı olduğunu savunmaktadır. Böylece, yazar sahip olduğu konum ve katı deterministlerin konumu arasında nispi bir farklılık bulunduğunu tartışmaktadır. Çünkü sahip olduğu konum ahlaki tecrübemize temel olan belirli kavramların ve prensiplerin bize mantıklı gelmesini sağlamaktadır, ama katı deterministler bu hususlarda mantıklı olamaz.

TCR, bir kişinin rolünü veya işini ve bu role veya işe sahip olmanın sorumluluklarını kabul ediyor. Bir profesör olarak bir işi kabul etmede, sınıflarımla düzenli olarak zamanında buluşmayı, sınav kağıtlarını okuyup not vermeyi vb. işlerde sorumluluk üstleniyorum. TCR, Waller’ın ahlaki sorumlulukla tespit ettiği “sadece-sorumluluğu-hakedenler”den (JDR/just-deserts-responsibility) ayrılabilir. Eğer ben bir JDR isem, buna göre benim başarılarım ve başarısızlıklarım için övülmem veya suçlanmam doğrudur. Waller’a göre, TCR, JDR anlamına gelmez. Profesör olarak verdiğim kararlar için sadece sorumluluk almam, başarılarım için övülmemi ve profesör olarak başarısızlıklarım için yerilmeyi gerektirmez. Çünkü iyi veya vasat iş çıkarmam benim kontrolümün dışındadır. Genetik ve çevresel faktörler bu rolü ne kadar iyi yapacağımı kontrol edecektir.

Waller sadece TCR’ı tartışmaya devam etmiştir. Bu durum, bir kimse veya kişi olmanın sorumluluğunu kabul etmektir; yani bir karar-verici olmayla birlikte gelen yükümlülükleri kabul etmektir.

Bir kimsenin kendisi için TCR son derece önemlidir ama bu bir ahlaki sorumluluk (sadece hak eden) değildir. Elbette, sahip olduğum değerleri göz önüne almak ve ne tür bir insan olduğum ve olmak istediğim benim sorumluluğumdadır. Tavsiyeye ihtiyacım olabilir ve eleştirileri dikkate alabilirim, ama kendi sorumluluğuma sahibim ve ben – ne ailem veya partim ne de terapistim – bu kararları verir. Eğer bu sorumluluğu reddedersem (eğer başka birisi bu

sorumluluğu benim adıma alırsa), sonrasında önemli derecede zarar görürüm ve alçalır ve hatta kişiliğimi kaybederim. (Waller 1998, 44)

Waller'a göre, doğal otonomiye onaylama ve bizlerin sonuç olarak farklı alternatif yollar arasında seçeneklere sahip olduğu, TCR'nin mantıklı olduğuna bizleri ikna eden şeydi. Sadece alternatif olasılıklar arasından seçimlerimi yaptığımı kabul ederek, makul şekilde bu kararları verdiğim için sorumluluk alabilir miyim ve kendimi bunları iyi şekilde gerçekleştirmeye hazırlayabilir miyim?

Waller aynı zamanda, başkasının işine karışmama etik prensibini açıklayan ve destekleyen hususun TCR kavramı olduğuna inanmaktadır.

Ahlaki sorumluluğun reddi çoğunlukla bireysel hakların ve sorumlulukların reddi olarak görülür ve bu yüzden, karakteri şekillendiren ve davranışları kontrol eden en acımasız ve baskıcı yöntemler için açık kapı olarak düşünülür. Reddedilen şeyin, benlik-için-rol-sorumluluk (TCR) değil de ahlaki sorumluluk (JDR) olduğu anlaşıldığında, ahlaki sorumluluğun reddinin bireysel haklara yönelik bir tehdit olmadığı barizdir. Kendi yoluna gitme, kendi kendini yaratma hakkını ve bu hakkın kendi kendinin sorumluluğunu üstlenmesiyle ilişkili olarak tamamen korunmasını istiyoruz. Bu yüzden yapay JDR'nin reddi, ne gerçek değere sahip TCR'yi ne de desteklediği bireysel hakları (başkasının işine karışmama hakları gibi) tehdit etmez. Tam aksine, TCR uzmanlıkları üzerine odaklanma (ahlaki sorumluluk sis perdesi olmadan) otonom kendi kendine yapma kabiliyetlerini filizlendirip geliştirmek için yeni fırsatlar sunar. (Waller 1998, 47)

Yazarın görüşü, kendi otonomi anlayışının alternatiflerin TCR'yi mantıklı kılmasından ibaretti. Bizim TCR kapasitemiz, başkasının işimize karışmama arzumuza anlamlı kılar. Herhangi bir otonomiye reddeden katı deterministler, bireysel hakların korunması konusundaki endişemizi açıklayamayacak ve/veya haklı çıkaramayacaklardır. Katı deterministler herhangi bir tür otonominin mevcudiyetini reddettiğinde, ne TCR ne de JDR (ahlaki sorumluluk) mantıklı olur. Ama Sidney Hook'un katı deterministlerin görüşlerinin vurguladıkları noktaları not ederek belirttiği gibi "Eğer bir kimsenin davranışları her zaman hoş görülüyor veya birinin varlığından gerçekten onlar sorumlu tutulduğu zemininde açıklanıyorsa, bir kişi bir insanoğlu olarak küçülmüş hisseder. Bunun anlamı, bir nesne gibi veya aklında yer etmeyen bir kimse gibi muamele görmektir" (Hook 1958, 189).

***Waller'ın Benlik için TCR Düşünceleri ve Başkasının İşine Karışmama Prensi-
bi, Kendi Otonomi Anlayışıyla Uyumlu Mudur?***

Waller'ın otonomi ve sorumluluk üzerine görüşleri üzerinde düşündüğümüzde, aklımıza hemen iki soru gelir. Bunlardan ilki, gerçek anlamda TCR'yi JDR'den Waller'ın yapabileceğimizi söylediği şekilde ayırıp ayıramayacağımızdır. Diğer bir deyişle, TCR (en azından tipik olarak) JDR anlamına gelmekte midir? Kesinlikle şöyle görünür, bir kimse bir işin sorumluluğunu üstlendiğinde ve bilmesi beklediğinde

(1) işin neyi talep ettiğı (2) sorumluluk alması gereken yetkinliğe sahip olsun veya olmasın, sonrasında işi batırdığında, mantıklı şekilde kendisini bu başarısızlığı için suçlayabilir ve sorumlu tutabiliriz. (1) ve (2) koşulları genellikle insanların bir işin sorumluluğunu üstlendiklerinde sağlandığından, çoğu TCR vakasında aynı zamanda JDR (veya ahlaki sorumluluk) var gibi gözükmektedir.

İlk eleştirinin geliştirmeye değer olduğunu düşünmeme rağmen, bu bölümde kısaca bizi özgürlük üzerine özgürlükçü ve/veya uyumcu görüşleri yeniden değerlendirmeye iten diğer eleştiriyi geliştirmeye çalışacağım. Daha önce bahsettiğim gibi, Waller, karar vericiler olarak sorumluluk alma kabiliyetimiz olan, benlik için TCR'den bahsetmektedir. Fakat bir kimse bunun gerçekten mantıklı gelip gelmediğini merak edebilir. Benim kaçınılmaz olarak bir karar verici olduğum düşünülebilir. Buna göre, bu sorumluluğu nasıl "üstlendiğim" belirgin değildir. İstesem de istemesem de bunu üstleniyorum.

Bunun karşısında, Waller büyük olasılıkla, hepimizin kaçınılmaz olarak karar vericiler olarak sorumluluk sahibi olduğumuzu kabul eder. Fakat hepimiz yaşamlarımızda bu boyuta sahip değiliz. Aramızda buna sahip olmayanlar, karar vermeden önce bilgi edinip değerlendirmeyerek sorumsuzca davranırlar. Böyle insanlar bir karar verici olarak sorumluluk almazlar. İşte TCR'ın benlik için anlamı budur. Doğal otonomimizin tanınması, alternatif-olarak-otonom, yaşamımızda hangi tutumu takip edeceğimizin bize bağlı olduğunu hatırlatmaktadır. Böyle bir otonomi tanımadaki yapılacak bir hata, bizi izlenen tutumdan başka bir alternatif olmadığı inancına göre böyle sorumluluklardan kaçmaya yönlendirebilir.

Cevap olarak, kendi doğal otonomimin gelecekle ilgili düşüncelerimin bana bağlı olduğunu düşünmek için gerçekten bir neden vermediğini kabul ettiğime dikkat çekebilirim. Nihai olarak Waller'ın görüşü için, verdiğim kararlar kontrolümün dışındaki genetik ve çevresel faktörler altındadır. Verdiğim kararlarda iyi veya kötü olsam da veya bir karar verici olarak sorumluluğu üstlensem de, benim kontrolümün dışındadır. Ve karar verişim, kendi kontrolüm dışında olduğundan, benim başkasının işine karışmamayı değerlendirmem gerçek anlamda haklı gösterilmemiştir. Buna verdiğim değer, ancak kendi hayatım üzerinde sahip olmayı istediğim kontrol kadardır. Çünkü Waller'ın görüşü benim bu kontrole sahip olduğum anlamına gelmez; benim başkasının işine karışmamayı değerlendirmem için yeterli açıklama ve haklı gösterme sağlanamaz. Nihayetinde başkasının işine karışmanın mazur gösterimi, bunu sadece girdilerini genlerden ve çevreden alan ve sonrasında kararları böyle belirli faktörlere göre almaya başlayan bir makine olarak görmeyen benlik kavramı üzerinde yatmaktadır. Sivil girişimin değerinin bir anlama sahip olması için, elde özgürlükçü veya uyumluluk konumları gibi bir şey olması beklenilir.

Özgürlükçü Konuma Yeniden Bakış

Otonominin Doğal Seleksiyonu'nda, Waller otonomi üzerindeki hem özgürlük-

çü hem de uyumcu konumları reddetmeye yönelik nedenleri sıralamaktadır. Belirtmiş olduğum gibi, yazarın bu konulardan herhangi birini sivil girişimin değerini savunabilmesi için kabul etmesi gerekir. Yazarın uyumculuk konumunun uygulanmasında tuhaf ve benzer bir tartışmayı öne çıkartırken, bunu takiben dikkatimi yazarın özgürlükçü konumdaki yaklaşımına yöneltmek istedim. Waller'ın aksine, özgürlükçü konum Darvinciler için önemli bir seçenek olduğu üzerinde tartışacağım.

Waller, bilinmezler ve mucizeler arasında gizlenmiş olan özgürlükçü görüşü reddetmektedir. Özgürlükçü anlayışa göre, otonom davranış ne öncül olaylara ne de insani temsile neden olur. Her birimiz, davranışlarımızın kaynağının nedeni olmayan asıl yanı bakımından yeri değiştirilmemiş bir yer değiştirenizdir. *Otonominin Doğal Seleksiyonu*'nda, yazar, özgürlükçü duruşa karşı iki ana sav öne sürer. Ana savlarından bir tanesi, özgürlükçü konumun Darwinizm'le uyumsuz olduğunu gösterme girişimidir. Diğer ise, bir kimsenin kendisinin sahip olduğu seçeneklerden biri anlamında olmadığını gösterme girişimidir.

Özgürlükçü Konum Darwinizm'le Uyumlu Mudur?

Waller'ın ilk savı şu şekilde işler:

Özgürlükçü alternatif seçenekler – çevresel ortamdan bağımsız olarak uygulanan seçenekler – alternatif olasılıkların doğal değerini yozlaştırmaktadır. Doğal ortamımızın ürünleri olarak, içinde yaşadığımız ortamdaki uzun dönemli veya kısa dönemli kullanışlılıklarıyla şekillenen, değişmekte olan ortamımıza reaksiyon olarak seçimde bulunmak için mevcut alternatifler arzu ederiz. Ahlaki sorumluluğun gerektirdiği steril yalıtılmış özgürlükçü alternatifler etkin şekilde reaksiyon göstermemiz gereken çevresel güçlerle şekillendirilmemektedir. Tam aksine, özgürlükçü seçenekler çevresel etkilerden izole edilmelidir: özgürlükçü seçenekler “yetkinliğe sahip olmadan sorumlu” olacağı bir şey olmalıdır ve böylece “kalıtım ve çevreden” etkilenmezler. Fakat doğal otonomi –alternatifler olarak- (beyaz ayaklı fareler kadar insanlar tarafından uygulanan) çevresel şekillenmeye sıkı sıkıya bağlıdır. (Waller 1998, 11)

Waller'a göre, eğer biz Darvini doğaçlırsak, otonom karar verme kabiliyetini adapte olunabilir olarak görmemiz gerekir. Ve eğer böyleyse, buna göre böyle bir adapte olunabilir bir kabiliyetin sonucu olarak sahip olduğumuz alternatifler, bize hayatta kalma ve üremede karşılaştığımız mücadelede yardımcı olmalı ve bu şekildeki alternatifler çevresel ve genetik koşullarımız tarafından şekillendirilmelidir. Ne var ki yazar aynı zamanda özgürlükçü konumun eğer otonomlarsa kararlarımızın kalıtımla veya çevreyle şekillenmemesi gerektiğini savunmaktadır.

Bu sav sorunludur. Özgürlükçü seçeneğin genetik ve çevresel faktörlerden tamamen izole edildiği şeklinde anlaşılması gerektiği doğru değildir. Waller'ın ifadesinin aksine, özgürlükçü bir kimse, genetik ve çevresel faktörlerin bir kimsenin bir davranış hareketi seçmeden önce değerlendirebileceğinin alternatif davranış-

ları şekillendirmede rol oynadığını kabul eder. Özgürlükçü bir kimse, genetik ve çevresel faktörlerin bir kimseyi bu alternatifler karşısında bir şekilde davranışa iteceğini kabul eder. Fakat bir özgürlükçünün kabul etmeyeceği şey, bu tür alternatifler arasında tüm insan kararlarının nihai olarak genetik ve çevresel faktörlerle kontrol edileceğidir. Genetiğimiz ve çevremiz bizleri belirli bir şekilde davranış göstermeye yönlendirirken, bunlar otonom olarak davrandığımızda, davranışlarımız üzerinde *tamamen belirleyici* değillerdir.

Roderick Chisholm, arzularımızın nasıl bizleri, bir şekilde davranmayı şart koşmadan nasıl belirli bir şekilde davranmaya itebileceğini değerlendirmiştir. (Bakınız: Chisholm 1964.) Arzuların genetik ve çevresel nedenleri olabileceğinden, bizi bunu yapmaya zorlamadan belirli bir şekilde davranmaya yönlendiren Chisholm'un arzulara yönelik açıklaması aynı zamanda genetik ve çevresel koşulların bizleri zorunlu tutmadan böyle davranmaya yönlendirdiği şeklinde genişletilebilir. Buna ilaveten, bir başka özgürlükçü olan C.A. Campbell, genetik ve çevresel faktörlere göre sahip olduğumuz yönlendirmelere karşı ahlaki mücadelemizle ilgili kendi nesnel farkındalığımıza çekici gelen özgürlükçü konumun gerçekliği için sahip olduğumuz delillerin büyük kısmını devam ettirmektedir. (Bakınız Campbell 1957). Campbell, bu güçlere karşı kendi iç mücadelemize yönelik farkındalığın, bizim davranışlarımıza neden olmayan nedenleri şeklinde davranma kabiliyetimiz hakkında bilgilendirdiğine inanmaktadır. Ama genetik ve/veya çevresel olarak meydana getirilen yönlendirmelere karşı mücadelemiz bizim özgürlükçü otonomimiz için bir işaret özelliği taşıırken, Campbell çoğunlukla kalıtsal ve çevresel koşulların dikte ettiği şekilde davranışta bulunduğumuzu kabul etmektedir. Yine de, davranışımızı kalıtsal ve çevresel faktörlerin dikte ettiği şekilde gerçekleştirdiğimizde, bu dürtülere karşı mücadele etme kabiliyetine sahip bireyler olarak bunların yönlendirmelerine uyup uymaması bize bağlı olduğundan, bu yaptığımız şey açısından otonomi ve ahlaki sorumluluk taşımadığı anlamına gelmez.

İnsanların özgürlükçü otonomi ve ahlaki sorumluluk taşıırken, diğer hayvanların taşınamaması herhangi bir Darvinci prensibi ihlal etmez. Darvinci bakış açısından, bu bir derece "sürpriz" veya "beklenmedik" bir durum olabilir; bizlere insanları tür olarak diğer hayvanlardan ayıran işaretler olarak görülen büyük beyinler ya da hayatımızın diğer boyutları gibi biyolojimizi dikkate almak hiç de şaşırtıcı değildir. Sosyo-biyolog E.O.Wilson'un biyolog determinizmine yanıt olarak Stephen Gould şöyle ifade kullanmış "[İnsan evriminde önemli ölçüde artan düşünce kapasitesi]" ve değişken esnek olmayan programlanmış bir aracı, sosyal davranış temelinde, doğrudan özellik öğrenmeye yönelik programlanmamış öğrenmenin yerine geçecek yeterli mantık ve hafıza verilmiş olan oldukça değişmez bir organ haline dönüştürmek için yeterli nöral bağlantılar eklemiştir (Gould 1977, 257). Gould burada özgürlükçü otonomiye savunma niyetinde olmak zorunda olmamasına rağmen, bakış açısı bizim ilimizi çekmektedir. İnsan beyni büyüklüğündeki diğer ilk

türlere kıyasla farklılık, belli bir derecede farklılıktır ve bu farklılık derecesi, insanların diğer hayvanlara kıyasla yapabildiği şeylere yönelik kabiliyetlerinin *türleri* ve çeşitleri bakımından büyük miktarda etkiye sahip olduğu derecedir. Böylece, insanların, başka hayvanların sahip olmadığı bir özgürlükçü otonomi kapasitesine sahip olabileceğine inanmaya yönelik biyolojik bir temel bulunmaktadır. Buna ilaveten, insanların tek başına roman yazdıkları, senfoni besteledikleri, nükleer fizik alanında çalıştıkları vb. gerçekleri değerlendirdiğimizde, bizi diğer hayvanlardan ayıran başka bir kabiliyete –özgürlükçü otonomiye- sahip olduğumuzu keşfetmek hiç de şaşırtıcı olmaz. (Biz ve diğer hayvanlar arasındaki farklılığı ortaya koyan benzersiz insan kabiliyetleri hakkında daha fazla bilgi için bakınız: Daniel Dennett 1995, özellikle Bölüm 3. Dennett Darvini ve biyoloji üzerine iyi bilgi sahibi olan bir filozoftur. Bir özgürlükçü değil de daha çok bir uyumcu olmasına rağmen, insan varlıklarının dil alanındaki kabiliyetlerinin onları diğer hayvan türlerinden ayıran yetenekler verdiği inandırıcıdır.)

Waller, benim genetik ve çevresel ortamın bizi buna zorunlu tutmaksızın belirli şekilde davranmaya yönelttiğine dair görüş açımı karşı çıkabilir. Bu iddia, benim özgürlükçü otonom seçeneğinin genetik ve çevresel faktörlerden izole edilmiş olarak düşünülmemesi gerektiğine dair savımda merkezi bir rol oynamaktadır. Waller, neyin mecburi tutulmadan yönlendirildiğini ve bu ayrımın bir anlamı olup olmadığını bilmek isteyebilir.

Bu açıklığa kavuşturma talebine bir yanıt geliştirme sürecinde, Chisholm'un görüşlerini inceleyebiliriz. Yazara göre, varsayalım ki bir kimse, belirli bir A olayının ortaya çıkması için bir isteğe sahip olsun. Yazar, bu kişinin arzusunun, eğer A olayının meydana gelmesi için bir şey yapmaya karşı koyamazsa, kendisini harekete geçme konusunda *mecburi kıldığını* ve bu kişinin arzusunun eğer A olayının *olması* için güdüsüne direnemezse, bu kişiyi harekete geçmeye *yönlendirdiğini* belirtmektedir. Bu yüzden, mesela varsayalım ki Fred, Barney'in karısı Betty ile birlikte olmak istesin. Bu arzu, eğer baştan çıkarma veya teklif etme gibi bir şeyler yapma dürtüsüne karşı koyamıyorsa, Fred'i onunla birlikte olmaya mecbur bırakmaktadır. Bu arzu, eğer Fred ve Betty arasındaki cinsel ilişkinin ortaya çıkmasına yönelik dürtüye karşı koyamazsa, kendisini yönlendirir. Varsayalım ki Betty, Fred'in aklını başından almış ve onun yatağına girmiş ve kendisiyle cinsel ilişkiye başlamış olsun. Fred'in Betty ile cinsel ilişkiye girme arzusu, eğer Betty'i yolundan alıkoymaya izin verecek dürtüye direnemezse, kendisini bunu yapmaya yönlendirebilir. Fred cinsel ilişkinin ortaya çıkmasıyla ilgili dürtüye direnebilme kabiliyetine sahip olup ama bunların ortaya çıkmasıyla ilgili dürtüye karşı koyamadığından, bu analizde bir arzusunun mecburi tutulmadan yönlendirilebildiğini söylemek mantıklı olur. Arzuların mecburi tutulmadan yönlendirilmesi yaygındır. İnsanların kendilerinin yapmadığı veya sebep olamadığı ama olmasını arzu ettiği, olmasına izin verdiği birçok şey vardır. Bu durum bir çoğumuzun erdemlerimizin sınırlarını keşfettiği yollardan

birdir (bakınız: Chisholm 1964).

Chisholm'un mecburiyet olmadan yönlendirilen arzular hakkında söylediği şey, mecburiyet olmadan yönlendirilen genetik ve çevresel koşullar anlamında genişletilebilir. Çünkü bu arzular makul bir biçimde genetik ve çevresel faktörlerin ürünleri olarak görülebilir. Bu yüzden, arzulara dayanan ve mecburi olmayan, bizi belirli bir şekilde davranmaya yönlendiren genetik ve çevresel faktörlerin hakkında konuşmak mantıklı gelir. Böylece, özgürlükçü otonom seçeneğini tamamen genetik ve çevresel faktörlerden izole edilmiş şekilde göremeyiz. Bunun yerine, özgürlükçü otonom karar verme sürecimiz, mecburi olmadan yönlendirilen arzular veya genetik ve çevresel faktörlerce şekillendirilir. Bu durum çoğu zaman (1) arzularımızla tutarlı bir şekilde davrandığımızda, (2) bir şeyin olmasına izin vermediğimizde, meydana gelebilir. Şunu değerlendirelim; varsayalım ki Fred, arkadaşının karısı Betty ile cinsel ilişkiye girmeyi tasarlamak yerine, bu akşam kendi karısı Wilma ile cinsel ilişkiye girmeyi tasarlasın. Bu durumda Wilma ile seks yapma arzusu dolayısıyla bunu düşünmeye başlamış olabilir. Şimdi varsayalım ki, Fred cinsel ilişkiyi akşam başlatsın. Kendi karısıyla cinsel ilişkiye girmesiyle sonuçlanacağı gerçeği, kendisinin bu arzu tarafından mecbur bırakıldığı anlamına gelmez. Sadece arzularının emrettiği şeyi izlediği gerçeği, bu arzu tarafından mecbur bırakıldığı anlamına gelmemektedir. Arzuya göre davranmak, arzunun tatmin edilme durumunu ortaya çıkarmak için bir şey yapmaya yönelik dürtüye direnme kabiliyetince gerekli kılındığı hususuyla uyumludur. Arzu Fred'i mecbur bırakmadan yönlendirmiş olabilir ve bu arzuyu mecbur bırakmadan yönlendirme, yansıtıcının şekillenmesinde değerlendirilen verilerin ve bu akşam karısıyla olan seksin iyi bir şey olabileceği yargısı olarak değerlendirilen her şeyin bir parçasını oluşturuyor olabilir. Arzularla veya genetik ve çevresel faktörlerce şekillendirilen böyle bir değerlendirmeyi içeren yargıya ulaşarak, Fred karısıyla cinsel ilişkiye girme durumuna geçmiş olabilir. Fakat bu davranış, mecbur bırakılmamış ama yönlendirilmiş arzular veya genetik ve çevresel faktörlerce şekillendirilen bir davranış olabilir. Özgürlükçü otonom kararlarımızın büyük bir kısmı, mecburi olmayan arzular veya bu yöndeki genetik ve çevresel faktörler tarafından şekillendirilmektedir.

Özgürlükçü Görüş Sahip Olduğum Seçenekleri Benim Olarak Göremez Mi?

Waller özgürlükçü konuma ahlaki sorumluluk kavramının korunması için niyet edilirken, bunu aynı zamanda bir kimsenin hareketlerini nasıl kendisinin düşünceleriymiş gibi makul görülmesinin mümkün kılınarak yapıldığını tartışmıştır. Özgürlükçü seçeneği işaret ederken şunları yazmıştır:

Ama doğacı için, hoş olmayan sorular üzerine hemen bir hayal kırıklığı başlar: eğer benim önceden şekillenen karakterimden değilse, bu seçenekler nereden gelir? Eğer seçenek benim geçmişimden ve karakterimden geliyorsa, arzularım ve zekam buna göre nasıl benim seçeneğim olabilir? Bu tür mucizevi otonom seçenekler tamamen sahip olduğum kümülatif genetik ve öğrenme

ve sosyal geçmişimle şekillenmiş olan benliğim, bana bağlı seçim ve açık seçim sürecimden tamamen ayrılmış görünür. Ahlaki sorumluluğun mucizevi korunuşu, otonom seçeneğin tutarlı olarak ele alınmasına bağlı gibi gözükmektedir (Waller 1998, 36).

Bu tartışma, bir kimsenin geçmişine ait özgürlükçü seçeneklerin, karakterinden, arzularından ve zekasından “baskın” olduğunu varsayar. Ama bununla ne demek istendiği belirgin değildir. Bir özgürlükçü, serbestçe arzu edilmiş olan bir davranışta karakter, arzular ve beğenin davranışı mecbur kılacağını düşünmez. Ama belirli bir şekilde davranışta bulunmaya yönlendirilebileceğini düşünebilir. Ve biz çoğunlukla böyle bir yönlendirmeye teslim oluruz. Bu yüzden, insanların karakterleri, arzuları, vb. hakkında bilgi sahibi olduğumuzda, onların ne yapacağını tahmin edebilme kabiliyeti ediniriz. Fakat bunlar hala davranışa mecbur kılmaz ve bu da sürekli kendimizi ve diğerlerini karakterlerinin dışında veya arzularının karşısında vb. davranışlarda bulunurken onlara şahit olma nedeninin bir parçasıdır.

Yani, eğer “baskın olma” ile Waller “mecbur tutulmamayı” kast ediyorsa, buna göre özgürlükçü bir otonominin karakteri, arzuları ve geri kalan kısmı bastırıldığı doğrudur. Ama yine de bu bize, davranışlarımıza mecbur bırakmadan, kararlarımızı şekillendirmek veya bizi belirli şekillerde davranmaya yönlendirmek için yeterli alan bırakır. Karakterimizin dışında, arzularımızın hilafına, vb. gerçekleştirilen davranışların hakimiyetinde, bu da onlardan sahip olmalarını bekleyebileceğimiz rolden fazla bir şey değildir. Gerçekten sorumlu olmadığı bir durumda karakteri dışında davranan bir kimsenin böyle davranmasından sorumlu olduğunu, çünkü sadece birinin karakterinden çıkan davranışların kendisine ait olduğunu söylemek istiyor muyuz? Tipik olarak cesur olan ama bugün korkakça davranan birinin şimdiki korkakça davranışı yüzünden suçlanması gerektiğini, çünkü şimdiki korkakça davranışlarının kendisine ait olmadığını söyleyebilir miyiz? Bunların hepsi, karakterlerinin dışında davranan belirli karaktere sahip insanlar için çok geneldir. Bunun sonucu olarak, bir davranışın sadece onun karakterinden kaynaklandığında bir aracıya sahip olduğunu ortaya atabilmek, insanlara tipik olarak dayandırılan ve onların sorumlu tutulduğu birçok davranışın artık makul şekilde bu yönde değerlendirilmediği anlamına gelmektedir. Gerçekte, eğer (1) ben sadece biriyim ve (2) toplumda böyle bilinirim ve (3) Waller’ın görüşünün doğru olduğunu varsayarsak, bu da bana gelecekte adaletsiz saldırılara geçme yetkisi verir ve bu davranışların hiç biri, Waller’ın görüşüne göre gerçekten benim değildir.

Bu seviyede bir tartışmaya yanıt verirken, Waller, bir davranış karakteri dışında olduğunda, o aracının davranışı olmadığı görüşüne katılmak zorunda olmadığını iddia edebilir. Her zaman ifade edebileceği şey, bunun sadece aracının bilmediğimiz bir karakterine dair bir işaret olduğudur. Karakter dışında gerçekleştirilen bir davranış olarak görünen şey, gerçekten karakter dışında yapılan şey değildir; bundan ziyade, bizler sadece o kişinin gerçek karakteri konusundaki bilgisizliği-

mızdır. Bunun sonucu olarak, o kişi, karakterin bizi normal hayatta davrandığımız gibi davranmaya mecbur bırakmadığı iddiasına destek olarak karakteri dışında davranan insanlar kavramına yönelik etkisiz referansım olarak benimseyebilir.

Bu tür bir yanıt ne yazık ki doğru bir çağrışım yapamaz. Bunların hepsi, gerçekten doğru şeyi yapmaya yönlendirilen, iyi karakterdeki insanların bazı durumlarda olumsuz şekilde davranması konusunda yaygındır. Bir kişinin sadece, adaletin gerektirdiklerini yapan bir insan olduğunu bilir ve onu bazı durumlarda adil olmayan bir hareket yaparken görebiliriz. Muhtemelen bu davranışında, kendisini adaletsizliğe itebilecek çok az şeyden biri tarafından bu davranışa itilmiştir.

Çalışmada incelenmekte olanlara yanıt alabilmenin tek yolu, adalet veya cesaret gibi belirli bir karakter özelliğini sürdürebilmek, bir kimsenin her zaman adil olan şeyi yapmasını gerektirecektir. Böylece, adil veya cesur olarak görünen bir kimseye geçmiş davranışlarının bir kaydı verildiğinde, adil olmayan ve korkakça bir şey yapmasıyla sonuçlanır; gerçekten onun karakterini bilmediğimize inanmak için nedenimiz vardır. Ama bu belirli bir karakter özelliğine sahip olmanın standartlarını oldukça yükseğe taşır. Kimse makul olarak adil insanın her zaman adaletin gerektirdiği şeyi yapmasını veya cesur insanın her zaman cesurca davranmasını beklemez.

Ortaya koyduğum tartışmaya yönelik bir başka muhtemel yanıt arasında, eleştirilerimde karakter üzerinde fazlaca vurgunun olması bulunabilir. Adil olan biri adil olmayan bir harekette bulursa bile ve hareketi birisine yapsa bile, bu kişinin psikolojisinde bu hareketin neden yapıldığını açıklayan bir başka boyut bulunur. Bu yüzden, mesela, eğer benim ünlü olma arzum, benim adil bir kimse olduğum gerçeğine rağmen beni adil olmayan şeyler yapmama yöneltebilir. Buradan, davranışa yönelten arzu ve davranışlar bana ait olmasına rağmen, bu karakterin dışındadır. Böylece, tartışmamın aksine, Waller'ın görüşüne göre bir aracıya sahip olması için karakterin bir davranışa neden olmasını gerektirmez; bundan ziyade, sadece karakter, arzu ve beğeni, neden ve davranış gibi aracının psikolojisinin bazı boyutlarını gerektirir.

Bunun hakkında biraz daha düşünelim. Adil olan ama aynı zamanda gerçekten ünlü olmayı isteyen bir kişiyi göz önüne alalım. Bir gün, hızla ve kolayca tek bir adaletsiz girişimle ünlü olduğunu görerek, arzusuna yenik düşmüş ve adil olmayan bir davranışta bulunmuştur. Tipik olarak, bu gibi durumlarda adil olan insan açık olandır ve muhtemelen durum üzerine acı çekecektir. Varsayımımıza göre adil bir insan adil olmanın gerektirdiği şeyi yapacaktır ve bu yüzden adil olmayan şekilde davranma yönünde güçlü bir arzu duyduğunda, harekete geçmeden önce temkinli olacaktır. Bu temkinlilik süreci, bir kişinin en az iki yoldan birini seçerek davranış sergileyebileceği olasılığını ortaya atmaktadır. Ama eğer böyleyse, davranışını açıkladığına katıldığım arzu bunu mecbur bırakmaz. Bunun yerine, aracıya tek bir şey yapmak için belirli bir yönlendirme veya belirli bir neden verir. Ama temkin-

lilik sürecindeki diğer alternatiflere karşı kıyaslanan yönlendirme değildir. Karakterimiz, arzularımız, değerlerimiz gibi şeyler, temkinlilik sürecinde değerlendirilen şeyi şekillendirir. Fakat temkinli olan, karar veren ve harekete geçen asıl aracının kendisidir. Ve böyle bir aracı, karakterinin ve arzularının üzerinde olan bir şeydir. Böylece aracı, özgürlükçü konunun vurguladığı bağlamda özgürdür.

Buna ilaveten, bir aracının karakteri ve arzularının üzerinde olduğunu söylemek, onun davranışlarının kendisinin olduğu anlamına gelmez. Aracının içten gelen davranışlarına yönelik mecbur bırakmayan nedenler (yönlendirmeler) bulunduğu, nedenler özgürlükçü seçeneğin işareti olan temkinlilik süreci içerisinde değerlendirme olarak verilebilir ve buradan, bu davranış aracıya ait olur. Eğer arkadaşımın kafasına vurmak için beni buna mecbur bırakmayan bir arzu duyuyorsam ve bunu yapıp yapmama konusunda temkinlilik sürecini yaşama kapasitem varsa ve gidip ona vurmuşsan, buradan, bu olayla ilgili temkinli olsam da olmasam da, bu davranış, sahip olduğum herhangi bir arzu tarafından sıradan olarak mecbur bırakılmamış olsa da benimdir. Temkinlilik sürecinde sahip olabileceğim herhangi bir nedene veya yönlendirmeye sahip olmak, bu nedenin mecburi olan bir neden olmadığını ortaya koymaktadır. Ve neden (yönlendirme) mecbur bırakmasa da, bu benim nedenimdir (yönlendirme) ve bu yüzden bu davranışı benim yapar.

SONUÇ

Bu makaleyle birkaç şey başarmış olmayı umuyorum. Bunlardan ilki, Waller'ın doğal otonomi teorisi içerisindeki merkezi fikirlerle ilgili açık ve doğru bir anlayış yansıtabilmeye gayret ettim. İkinci olarak, Waller'ın sivil girişiminin etik prensip açısından işlev kazanması için, ya özgürlükçü ya da uyumcu bir konum benimsemesi gerektiğini tartıştım. Ve üçüncü ve son olarak, Waller'ın aksine, özgürlükçü görüşün Darvinciler için canlı bir seçenek olduğunu göstermeye çalıştım. Bu savduğum son noktaya ilgili bir destek olarak, iki ana nokta gösterdim. Birincisi, özgürlükçü görüş insanların diğer hayvanlarca paylaşılmayan özgürlükçü otonom seçenek açısından benzersiz bir kabiliyete sahip olduğunu gösterirken, bu durum Darwinizm'le uyumsuz ve (1) biyolojinin diğer boyutlarıyla (bizim düşünce kapasitemiz) ve (2) sanat ve bilimle uğraşmamız gibi bizi özel yapan şeyler şaşırtıcı değil midir? İkinci olarak, özgürlükçü konunun, bir aracının nasıl sahip olduğu davranışları özgürce istediğini tutarlı anlamda gerçekleştirdiğini tartıştım.

Son olarak, doğacılık kavramını kısaca tartışmak isterim. Makalenin başlarında, Waller'ın doğacılığı deterministik evrende bir inanış olarak aldığı işaret etmiştim. Eğer bir kimse, deterministik evrene inanırsa, buna göre her olayın daha önce gelen olaylarca sıradan şekilde gerektirildiği şekilde anlaşılmalıdır. Waller, doğacılığı deterministik evrene yol açtığını düşünenler arasında yalnız değildir. Son kitabında Owen Flanagan (1996), ahlaki sorumluluğun uyumcu görüşünü sa-

yunmuş ve kendisini doğacı olarak tanımlayarak doğacılığı alttaki gibi açıklamıştır:

Doğacılıkla, sadece tüm olgunun doğal olduğu ve sıradan prensiplere bağlı olduğu görüşünü kast etmek istedim. Akıl, bilinç, insan iradesi, doğal şeylerden oluşan diğer olgular gibidir ve doğal geçmişe sahiplerdir ve doğa kanunuyla açıklanabilir. (Flanagan 1996, 56-57)

Flanagan'ın uyumculuk konumunda dikkat çekici olan şey içerisinde tüm olgunun “doğa kanunu” [deterministik] bağlamında açıklanabilir olduğundan, bu doğacı bakış açısının benimsemesinden dolayı büyük bir ölçüt olarak verilmiştir.

Bu makalede savunduğum özgürlükçü konum, evrene yönelik böyle bir deterministik bakış açısı gerektiren doğacılık türüyle uyum göstermemesidir. Fakat inanıyorum ki, verileri değerlendirdiğimizde, bu gibi deterministik bir görüşü reddetmek için iyi bir nedenimiz var: davranış göstermede ve karar vermedeki sezgisel algılarımız, insanların karakter dışında ve yönlenmeye karşı davranış sıklığı, bazen dahil olduğumuz ihtiyatlı sürecin doğası ve bizi hayvanlardan ayıran daha bir çok neden. Değerlendirmelerde tartıştığım gibi, bir kimsenin Darvinizm'den vazgeçmesi gerektiği anlamına gelmemektedir. Sonuçta, “Darvinci doğa-dışıılık” olarak tanımlanabilecek bir görüşü geliştirip savunmada bir anlamda sıçramalar gerçekleştirdim.

Referanslar:

- » Campbell, C. A. 1957. *On Selfhood and Godhood*. London: George Allen and Unwin.
- » Chisholm, Roderick. 1991. “Human Freedom and the Self,” Lindley Lecture, University of Kansas. Reprinted in *Metaphysics: Classic and Contemporary Readings*, edited by Ronald C. Hoy and NathanOaklander, 360–66. Belmont, Calif: Wadsworth, 1991. Originally published in 1964.
- » Dennett, Daniel. 1995. *Darwin's Dangerous Idea: Evolution and the Meaning of Life*. New York: Simon and Schuster.
- » Flanagan, Owen. 1996. *Self-Expressions: Mind, Morals, and the Meaning of Life*. Oxford: Oxford University Press.
- » Gould, Stephen J. 1977. *Ever Since Darwin: Reflections in Natural History*. New York: Norton.
- » Hook, Sidney. 1958. “Necessity, Indeterminism, and Sentimentalism.” In *Determinism and Freedom in the Age of Modern Science*, edited by Sidney Hook, 180–92. New York: New York University Press.
- » Waller, Bruce. 1990. *Freedom Without Responsibility*. Philadelphia: Temple University Press.
- » —. 1998. *The Natural Selection of Autonomy*. Albany: State University of New York Press.